„CAZUL GURIE”: TEHNICI DISCURSIVE DE PERSUADARE ȘI DE MANIPULARE ÎN PRESA INTERBELICĂ

Silvia GROSSU
CZU: sgrossu@mail.com

Procesul de manipulare și dezinformare în presă, de-a lungul existenței acesteia, a fost și este un fenomen nelipsit. Denigrat, criticat, biciut – oricum nelipsit. Studiul curent se va focaliza pe diverse tehnici discursive, utilizate de publicațiile periodice interbelice în „cazul Gurie”. Ne-am propus să evaluăm mostre de pe făgașul lingvistic al fenomenului de dezinformare, promovat intens prin publicațiile periodice, neprietenoase proceselor de sincronizare culturală a Basarabiei cu România.

Activitatea Mitropolitului Gurie al Basarabiei (1920-1937) a fost supusă unui neobișnuit proces de defăimare, care a și intrat în istorie cu denumitea „cazul Gurie”. Mitropolitul Gurie Grosu a avut parte de imagine bifurcată în perioada interbelică: o imagine de apreciere şi una de denigrare. Imaginea de apreciere rezultă din activităţile prelatului, mai bine zis, de situarea sa în cadrul raportului om-eveniment-istorie. Primul mitropolit român al Basarabiei, prin truda, curajul și efortul propriu și-a creat, în timp, o imagine generatoare de respect, datorită capacităţilor sale intelectuale, graţie calităţilor sale de înaltă probitate morală şi în conformitate cu convingeri teologice manifeste. Elementele imaginii de apreciere a mitropolitului sunt numeroase și se înscriu pe linia veridicității: oficierea serviciului divin şi ţinerea conferinţelor cu subiecte laice şi religioase doar în limba română, pe tot cuprinsul Basarabiei, în condiţiile unei rusificări pronunţate; redeschiderea tipografiei eparhiale la Chişinău; înfiinţarea şi susţinerea materială în primii ani de apariţie a revistei „Luminătorul” (1908-1944); elaborarea primului abecedar cu caractere latine din Basarabia, care a dat startul reformei de naționalizare a școlii [1, p.142-190], traducerea în română și redactarea a numeroase cărţi cu caracter laic şi bisericesc, publicarea unui număr impresionant de articole în ziarele şi revistele basarabene; întemeirea primei instituţii de învăţământ superior din Basarabia – Facultatea de Teologie;

fondarea revistelor cu profil religios „Studentul” (1928) şi „Misionarul” (1929) etc. [2-4]. Surprinzător, dar ceea ce a făcut cea mai mare vâlvă în jurul persoanei Mitropolitului Gurie, una descurajantă şi de-a dreptul dezgustătoare, a fost aşa-zisul proces, care a ţinut câţiva ani, dar care nu s-a soldat – şi nici nu se putea solda! – cu nimic altceva, afară de căşunarea unor mari necazuri şi a unei mâhniri profunde aceluia care, dimpotrivă, avea toate temeiurile să se vadă ridicat pe culmile slavei şi ale recunoştinţei naţionale, cu atât mai mult cu cât, înainte de declanşarea acelei campanii calomnioase, în care fusese mobilizată o întreagă presă de bulevard, i se aduseseră repetat elogii la cel mai înalt nivel, de care nu s-a mai învrednicit niciun alt ierarh român, nici până la el şi nici după dânsul.

Imaginea de depreciere a Mitropolitului Gurie este o imagine *individuală şi echivocă***,** survenită ca rezultat al unei îndelungate și tenace campanii de calomniere şi defăimare (1935-1938), prin care s-a deteriorat imaginea reală, substituită fiind cu una falsă de ierarh lipsit de merite şi virtuţi. „Cazul Gurie” consta, în linii mari, în învinuirea de prejudiciere a statului cu sume fabuloase de circa 13 mil. de lei şi în promovarea intensă a acestei insinuări, ca eveniment numărul unu al zilei, atât de presa de la Chişinău: „Tribuna Basarabiei”, „Glasul Basarabiei”, „Gazeta Basarabiei”, „Molva”, cât şi de cea de la Bucureşti: „Curentul”, „Adevărul”, „Ordinea”, „Universul”, „Naşa Reci” ș.a.). Felul cum presa a mutilat imaginea Mitropolitului Gurie printr-o modalitate conştient deformată, opusă celei reale, cu semne vizibile de dirijare interesată şi exercitare de presiune din partea instituţiilor politice este dezvăluit pas cu pas în lucrarea Mitropolitului Gurie *Procesul şi apărarea mea. Denunțarea complotului apocaliptic* [5]. Aceeași problemă și-a găsit reflectare secvențială și în unele articole şi studii din volumul *Mitropolitul Gurie – misiunea de credinţă şi cultură* [6], culegere realizată în anul 2007 cu concursul cercetătorilor din diferite domenii şi instituţii de pe ambele maluri ale Prutului, care pe parcursul anilor au abordat aspecte ale prodigioasei sale activităţi din perspectivă multiaspectuală: istorică, religioasă, lingvistică, ecleziastică, sociologică: Mitropolitul Nestor Vornicescu, scriitorul Boris Buzilă, dr. în istorie Ion Ţurcanu, conf. univ. dr. Gheorghe Palade, dr. în istorie Maria Danilov, cercetătorii Nina Negru, Vasile Malaneţchi,

Veronica Boldişor, Simion Moraru, Liliana Anghel ș.a. Dar perspectiva abordării imaginii Mitropolitului în acest prim volum al trilogiei cu același nume este una de tip evocator.

Ziarele din perioada cercetată au exagerat doza de spectacular în defavoarea adevărului, publicând, cu regularitate, pe parcursul mai multor ani (1935-1941), informaţii fictive, zvonuri, bârfe, relatări denaturate şi mistificate, insinuări, comparaţii nejustificate, citate trunchiate ș.a.m.d. Presa l-a tratat pe mitropolit, în faza de anchetă, în lipsă de probe și argumente infailibile, drept criminal deja judecat şi condamnat. Astfel, în jurul numelui Mitropolitului Gurie s-a creat o atmosferă nocivă prin afirmaţiile tendenţioase, elementele de scandal şi cele de senzaţie, prin declaraţiile așa-zișilor „jurnaliști-experţi”, care țineau loc de verdicte. Modificarea peiorativă a imaginii Mitropolitului Gurie s-a produs şi ca rezultat al utilizării diferitelor tehnici de calomniere. Articolele inserate mai ales în presa partidelor captează inițial atenţia cititorului prin *elementul intratextual – titlul incendiar, subtitlul sau supratitlul sugestiv.* Titlul este primul element care stimulează interesul şi reţine atenţia cititorului, astfel încât, împreună cu *chapô-ul*, el joacă rol de acroșă. În articolele referitoare la „cazul Gurie”, gazetarii au folosit un număr impresionant de diverse titluri: *titluri-propoziţie sau frază,* care rezumă esenţa textului*; titluri în contradicţie cu conţinutul; titluri care stimulează intenţionat curiozitatea prin ambiguitate voluntară; titluri care impun sensul şi tonul textului, titluri-clişee, metaforice/literaturizante, cu sugestii de senzaţional;* etc. La nivel lexical, atingerea acestui scop s-a făcut prin utilizarea în presă a *cuvintelor/expresiilor sarcastice, a construcţiilor interogative indirecte sau directe,* prin abundenţa *determinărilor ante- sau postpuse,* de asemenea, prin afluxul de procedee retorice – *hiperbole, litote, aluzii, ambiguităţi, oximoroane, repetiții, gradații, chiasme* etc. Limbajul presei e încărcat de metafore și epitete exagerat de dure, de comparații și hiperbole anoste: mitropolitul era numit „hoţ de drumul mare”, „destrăbălat”, „ticălos”, „putregai”, „lest şi ruşine”, „cangrenă” etc., în cârcă aruncându-i-se „abuzuri administrative revoltătoare”, „delapidare”, „abuz de putere”, „anarhizarea vieţii bisericeşti”, „iureş în averea mitropolitană”, „fraude de zeci de milioane” etc.”

Așadar, analiza materialelor din presa vremii referitor la „cazul Gurie" ne-a condus spre ideea că imaginea denigrantă a Mitropolitului Gurie a fost „clădită" cu ajutorul cuvintelor, a mesajelor trunchiate, imaginate, utilizându-se, în acest scop, un arsenal de *stratageme lexicale, procedee retorice, strategii și tehnici de dezinformare și manipulare*. În consecință, jurnaliştilor le-a reuşit să-l pună pe mitropolit într-o situaţie ridicolă, caraghioasă şi umilitoare de natură a provoca ilaritatea, desconsiderarea sau dispreţul altora.

Paradoxul constatat în urma cercetării: imaginea reală a Mitropolitului Gurie al Basarabiei a parcurs o cale lungă de afirmare graduală în ascensiune constantă și transparentă, pe când cea de defăimare s-a produs rapid, fulgerător, și s-a țesut meșteșugit doar prin cuvinte și expresii, promovând perseverent un mesaj fals. „Transferul de imagine" realizat prin mijloace lingvistice a fost materializat într-un „demers denigrator", care a demolat adevărata imagine, constituită din merituoase fapte. Modificarea peiorativă a imaginii Mitropolitului Gurie a uzat de diverse tehnici de dezinformare, viabile și azi în spațiul comunicării publice. „Cazul Gurie" ilustrează într-un chip surprinzător fenomenul actual numit *fake-news*. O abordare lucidă şi subtilă a acestuia în presa interbelică se impune și din considerentul dominării fenomenului în mass-media actuală.

Referințe:

1. GROSSU, Silvia, coord. *Mitropolitui Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei*. Chișinău: Epigraf, 2016. 320 p. ISBN 978-9975-125-96-3.
2. BUZILĂ, Boris. *Din istoria vieţii bisericeşti din Basarabia*. Bucureşti-Chişinău, 1996. 277 p.
3. CIOBANU, Ştefan. *Cultura românească sub stăpînire rusească.* Chişinău, 1992.
4. MIHAIL, Paul. *Mărturii de spiritualitate românească în Basarabia.* Chișinău: Stiinţa, 1993, p.112.
5. GROSSU, Silvia, coord. *Mitropolitul, Gurie. Procesul şi apărarea mea. Denunțarea complotului apocaliptic.* Chișinău: Epigraf, 2016. 416 p. ISBN 978-9975-60-311-9.
6. GROSSU, Silvia, coord. *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007. 293 p. ISBN 978-9975-903-31-8.